

شرۆفه کرنا هه فالنافین لیکدای د زمانی کوردیدا ل دویف تیورا تیکه لکرنا چه مکان

هدی اسماعیل صالح

پشکا زمانی کوردی، کۆلیژا په روهردا بنیات، زانکۆیا زاخۆ، هه رئا کوردستان، عێراق

پوخته

ئهف فه کۆلینه هه ولدانه که بۆ شرۆفه کرنا هه فالنافین لیکدای ل دویف تیورا تیکه لکرنا چه مکان و زانینا چه وانیا دروستبونا واتایا هه فالنافین لیکدای. تیورا تیکه لکرنا چه مکان ئیک ژ تیورین گرنگ یین زانستی زماشانیا مه عرفیه و به حس ل چه وانیا دروستبونا واتاین دکهت، کو چار روهه پشکدارین د دروستکرنا واتایه کا نوی یا به رهه محامیدا دکهن، نهوژی ژ دو روهه یین تیکه تنی و روهه کچی گشتی و روهه کچی تیکه لکرنا واتاین دکهت. فه کۆلین ل دویف مودیلای تیکه لکرنا واتاین یا (گیلز فوکونهه و مارک تورنهه) هاتیه نه نجامدان. گرمانه یین فه کۆلینی بریتینه ژ: نهه شرۆفه کرنا هه فالنافین لیکدای ل دویف تیورا تیکه لکرنا چه مکان یا گونجایه؟ نهه دشتین بۆ زانینا واتایا نهه وان مفای ژ نهه تیوری وهه ریکرن؟ ژ نهه نجامین فه کۆلینی خویادیت، کو چه مکی هه فالنافین لیکدای دشت ل دویف تیورا تیکه لکرنا واتاین بهیته شرۆفه کرن و واتایا نهه وان بهیته دیارکرن، هه روهه سا ریزه یا نهه وان هه فالنافین لیکداین، کو ژ چه مکی به رههست و چه مکی نهه ستراکت پیکهاتین ریزه یا 62% پیکهاتین و ریزه یا هه فالنافین، کو ژ دو چه مکی به رههست پیکهاتین 6% یه و ریزه یا هه فالنافین کو ژ دو چه مکی نهه ستراکت پیکهاتین بریتبو ژ 32%. فه کۆلین ل سهه دو تهوهه وان هاتیه دابهه شکر، تهوهه ری ئیک لایهتی تیوریه و به حس ل زماشانیا مه عرفیه و بورین زماشانیا مه عرفیه، تیورین واتاسازیا مه عرفیه و ب تایهتی تیورا تیکه لکرنا چه مکان دکهت، تهوهه ری دوین به حس ل هه فالنافین لیکدای و پراکتیککرنا نهه وان ل دویف تیورا تیکه لکرنا چه مکان دکهت.

وشه سهه رکیه کان: زماشانیا مه عرفیه، واتاسازیا مه عرفیه، تیورا تیکه لکرنا چه مکان، فوکونهه و تورنهه، هه فالنافین لیکدای.

1- پێشهکی

1-1 دهستپێک و داناسین:

تیورا تیکه لکرنا چه مکان نهه تیورا زماشانیا مه عرفیه، کو ژ لاین مارک تورنهه و گیلز فوکونهه ریشه هاتیه د بیافی فه کۆلینا زانستی زماشانیا مه عرفیدا و فه کۆلینی ل نهه وان چه مکان دکهت، نهه یین کو ب ریکا چه نین چه مکی دیت دروستبوین و واتایه کا نوی د زمانیدا دروستکرین. کهههسته یین بۆ فه کۆلینیزی هاتیه هه لپارتین هه فالنافین لیکدایه. هه فالنافین لیکدای ئیک ژ نهه وان کهههسته د زمانیدا، کو دشت ب ریکا تیکه لکرنا چه مکان دروستبیت، واته ب لیکدانا دو هه فالنافان یان پتر واتایه کا نوی په ییادیت و ب ریکا نهه تیوری دشتین برانین چهه واتا نوی به رهه محامی دروستبویه.

2-1 گرمانه یین فه کۆلینی:

فه کۆلین ل سهه دو گرمانه یان هاتیه دارپیتن، نهوژی:

- 1- نهه دشتین ب ریکا تیورا تیکه لکرنا چه مکان واتایا هه فالنافین لیکدای برانین؟
- 2- نهه تیورهه کا گونجایه ل گهه باهتی فه کۆلینی (هه فالنافین لیکدای)؟

3-1 گرنگیا فه کۆلینی:

ب گشتی باهت زور یین نویه و پیدفی ب فه کۆلینا یه داکو نهه زانسته پتر بهیته نیاسین و بۆ خوانده فنان پتر دیار و روونبیت، نهه فه کۆلینهه زی هه ولدانه که بۆ پتر دانه نیاسینا زانستی زماشانیا مه عرفیه و ئیک ژ تیورین نهه یین گرنگ ب ناخی تیورا تیکه لکرنا چه مکان یا تورنهه و فوکونهه ری.

4-1 میتودا فه کۆلینی:

کهههستی زمانیی هاتیه هه لپارتین، پشکهکا ناخفتنیه، نهوژی کو هه فالنافی لیکدایه و ل دویف مودیلای تیکه لکرنا چه مکان یا گیلز فوکونهه و مارک تورنهه ری هاتیه شرۆفه کرن.

5-1 پلانا فه کۆلینی:

فه کۆلین ژ دو تهوهه وان پیکهاتین، تهوهه ری ئیک: لایهتی تیورین فه کۆلینی ب

گۆفاری زانکۆی کۆیه بۆ زانسته مرۆفایهتی و کۆمه لایه تیه کان، بهرگی 8، ژماره 2 (2020)

رێککهوتی: وهه رگرتن 14 حوزمهیران 2024؛ په سهه ندرکن: 12 ئاب 2024

توێزیهه وهی ریکههراو: له 1 شوبات 2025 بلاقو کراوه تههه.

ئهمه یلی توێزهه: huda.ismail@uoz.edu.krd

مافی چاپ و بلاوکردنههه © 2025 هدی اسماعیل صالح، کهههشتن بهه توێزیهه وهه کراوهه له ژیر رهه زامهه ندی

CC BY-NC-ND 4.0

نهیبت یی کو زمان بۆ دکهت و دکیشیت. هندیکه سرؤشتی زمانیه سرؤشته کنی لثوکه و جینگری نینه و بکارهینا نهوی د دهستی مرؤفایه و خؤل گهل مرؤف و ژینگه هان دگۆنجیبت. کهواته زمان به شه کنی جودا نینه ژ نه زومنا مرؤفی، به لکو به شه کنی بنه رده تیه ژئ (بخوش، 2021: 591).

زماشانیا مه عریفی په یوه ندییه کا نژییک ب دهر و ناسیا درکرتیته هیه، کو کار ل سهر دیار کرنا ینیکهاته و سرؤشتی چه مکان دکهت. ژ دیارترین زماشانین مه عریفین د ئەفی بیافیدا کارکین (لانگار و جورج لاکوف). واتایا درکرتی فه کولین ل په یوه ندییا د ناهیره نه زومنا ههستینیکری و له شوبنا مه عریفی و زمانیدا دکهت. لانگاری نامازه ب هندیایه، کو واتایا ینیکهاته یا دهر پینین زمانی ژ ینیکهاتنا نهوان یا زمانی دیار ناییت، بۆ نمونه: (سهر سهری من) یان (ل سهر چافین من) ئەف نمونه ب واتایا گرنگیدان و دانانا ینیکهاته کی بلند بۆ نهوی تیشی (کهسی) دهیت. واتایا ئەفان دهر پینان ب تیکه لکرنا واتایا بهشین ئەف دهر پینه ژئ دروستیوی بدهسته ناهیت، به لکو واتایا نهوان راسته وخۆ ب واتا و دهر و بهر، باکگراوندی مه عریفی، پرؤسه یا هؤشی، دیاردهین له شیبوونی و مه بهستین په یوه ندییکرتیته گرندایه (التمی، بدون سنه: 285-286).

بنه ماین زماشانیا مه عریفی:

ب دیتنا جورج لاکوفی زماشانیا مه عریفی ل سهر دو بنه ماین سهره کی هاتیه بنیاتنان، نه وژی:

1- بنه ماین گشتاندن:

زماشانین مه عریفی وهسا نیشانندن، کو هندهک بنه ماین هه فبهش هه نه، کو په یوه ندی ب لایه نین جودایین زمانیه هیه. فه کولین د بواری زانستی زمانین نویدا جوداهین د ناهیره بیافین جودایین زمانیدا وهکی (دنه کساز و په یساز، رسته سازی...) ییدا دکهن و ههر ئیک ژ نهوان یاساین تاییهت ب خۆ هه نه، واته نهوان لایه نان سهر به خۆ ددان و ژ ئیک جودا دکهن، به لئ زماشانین مه عریفی دینین نهو لایه نین جودایین زمانی (دهنگ و واتا و ریزمان) بیافین جودا نین و نهو سهره دهری ل گهل هه میان دکهن و ینیکه گریددن و ژ هه ف جودا نا کهن. نهو دینین زمانی چ بها و واتا ناییت نه گر ئەفان لایه نان ب شیبوهیه کنی فه قه تیای فه کولین ل زمانی بکن، چونکی د دهر و بهر و ینیکهاته یا دیار کریدا و اتادار دین، بۆ نمونه: نامرا زین په یوه ندی و بهستنی ب تتی چ واتایه کنی نادن، به لئ ل گهل لایه نین دیتر یین زمانی د بنه بنه ره تی ناخفتن و ینیکه گریدانی. کهواته بنه ماین گشتاندن د زماشانیا مه عریفیدا پابه ند و گرندایه ب نهوان پرهنسییا شه، یین کو کۆترو لا ینیکهاته یا زمانی دکهن و نهوی چه ندی رته دکهن، کو زمان ل سهر سیسته م و ینیکهاته یین سهر به خۆ هاتیه تانه دانان، چونکی نهو فه کولین ل هه می لایه نان دکهن و ژ ئیک جودا و سهر به خۆ نا کهن (نوال؛ غاده: 2020: 22-24).

2- بنه ماین مه عریفی:

ئەف بنه مایه به حس ل راستین زمانی دکهت، یین کو ل گهل راستین مه عریفی دگۆنچ و هه می فه کوله رین مه عریفی زمانی ب بنه ره تی فه کولین خۆ ددان و دینین: هه می ینیکهاته یین زمانی د خرمه تا و اتاییدانه و ئەفه ینچه وانیه بۆ جونا چومسکی بو (هریده، تبوب: 2017: 48). بنه ماین مه عریفی به حس ل بنه ما و رینکخستین زمانی دکهت، کو دفت ل گهل بنه ماین مه عریفین زال ب سهر هؤشی مرؤفیه بگۆنچ و دگشتی بن و تاییهت نه بن ب قاله کنی زمانیه و دینین، کو زمان سیسته مه که هه مان نهوان بنه ماین رهنگه ددهت، یین کو ئه رکن مه عریفی ل سهر هاتیه بنیاتنان (نوال؛ غاده: 2020: 24).

خۆفه دگریت، کو به حس ل زماشانیا مه عریفی، واتاسازی مه عریفی، بوارین زماشانیا مه عریفی و تیورین زماشانیا مه عریفی ب تاییه تی (تیورا تیکه لکرنا چه مکان) دکهت، ته وه ری دوین: گریدای لایه نی پراکتیکین فه کولینیه، کو به حس ل چه ندین نمونه یان ژ هه قانفین لیکدای و پراکتیک کرنا نهوان ل دویت تیورا تیکه لکرنا چه مکان دکهت.

2- لایه نی تیوری

کورتیه ک ل سهر زانستی زماشانیا مه عریفی:

زماشانیا مه عریفی وهو زاراف بۆ ئیکه م جار ل سالین هه فینین ژ چه رخی بیستی (1975) بۆ (جورج لاکوف) ی ل ویلایه تین ئیکگرتین نه مریکا دفریت، ئەف رینازه وهو کارفه دانه کنی بول دژی رینازا به ره هه مینان و فه گوهاسنتی یا چومسکی بۆ واتای هاتیه هه بوئی. ئەفی رینازا زمانی واتا کره ینیکه هه کنی بنه ره تی د فه کولین زماشانیا مه عریفیدا ب نواندا هؤشیه گریدا و دیارکر، کو زمان هندهک هیا یین فه شارتی و گرمانه یینه و نوینه رایه تیا جیهان ژ دهر فه دکهن و هوسا ددانیت، کو هندهک چالاکیه چاره سهریا هؤشی وهکی ههر چالاکیه ک دیتر یا سرؤشتیا مرؤفی وهو خوارن، دیتن و ب ریه چون... دکهن (حفصی، شقروش 2021: 92).

زماشانیا مه عریفی زارافه که ب شیبوهیه کنی فه رمی ل سالا (1980) یاندا ل ویلایه تین ئیکگرتین نه مریکا ینیکه فته تیه و ل چه رخی بیستی گه له ک به لاقویه، ژ نه ماین گرنگیدان هه مراره به که فه کوله رین، کو د ئەفی بیافیدا کارکین، په یوه ندییا زمانی ب هؤشیه و په یوه ندیین ینیکهاته یا نهوان ب جیهان ژ دهر فه و ب تاییه تی ئەفی ره و تی پشتی دهر که فتنا شیسین ئیکه م دامه زین ره رین ئەفی بیافی وهو لانگاکر، تالی، فوکویه و لاکوفی گرنگیه که زور په بدار و ل زوره یا وه لاتین جیهانی به لاقبو (هریده، تبوب: 2017: 48).

(زماشانیا مه عریفی ب فه کولینه ک زانستی ل دویت ئاستین هؤشی یین مینسکی مرؤفی فه کولین ل زمانی دکهت، کو ئەف زانسته ل سهر په یوه ندییا د ناهیره به یه ت و جیهانیدا رانا وهستیت، به لکو ل سهر په یوه ندییا د ناهیره به یه ت و بنیاتی هؤشی ناخفتنکهری رادوهستیت، کهواته ئەف زانسته گرنگی ب فه کولینا زمانی ل ژیر رونا هیا پرؤسه یین هؤشی یین مه عریفی و نه زوموگری ددهت، کو هؤش و بیرتیریا مرؤفی ل گهل زانستین فه لسه فه، دهر و نی و دهماری و زانستی زمانی تیکه لی ئیکدین (بن دومه، 2022: 353).

ب شیبوهیه کنی گشتی نژینا زماشانین مه عریفی بۆ زمانی نهوه، کو زمان سیسته مه کنی هزری و مه عریفیه به رتخودانا نهوان بۆ ئاستین زمانی (فۆتۆلۆژی، وشه سازی و رسته سازی، واتاسازی و پراکتیک) ئاستین زمانیه، به لئ بوارین سهر به خۆ نین و ینیکه د گریدایه، به که یین هیا یینه و ینیکه د گریدایه و هیهچ به شه کنی بیی به شی دیتر ناهیه دیارکر. کهواته زانسته که باوه ری ب ئاست ئاست بونا زمانی نینه، وهو رینازین ینیشتر. ههر یه که یه که زماژی ژ دو لایه نان ینیکه هیت، لایه نی فۆنچی و لایه نی واتاییه و ههر دو لایه ن، واته فۆرم و واتا ههر دو دگرنگ و دگرنگیا خۆدا د ناف زمانیدا وه که هفن و ههر یه که یه که زمانی ب یه که به که هیا یی دهیته دانان و واتاژی رۆلی خۆ د ناف هه می ئاستاندا دینیت و ژ نهوان جودا ناییت (ره جه ب: 2015: 55-54). زمان د چارچوینی زماشانیا مه عریفیدا، ینیکهاته به که هؤشیه و مه مرؤفان ب جیهان ژ دهر فه ب لایه نین (ماددی و مه عنه وی) فه گریددهت و نهو پرا گریدانیه د ناهیره تاك و گهر دیندا، تا که هه س نه شی ت جیهانی وینه بکهت، ب تتی ب ریکا نهوی وینه ی

(Green 153:1988).

بوارىن زماھانبا مەرىفې:

زماھانبا مەرىفې ئەو زانستى زماھانبا نوبىيە، كۇب شىۋەيەكى گىشتى دابەشى دو بوارىن سەرەكى دىت، ئەۋزى: واتاسازىيا مەرىفې و رىزما مەرىفېيە. ھندى رىيازىن بىشتىر بىن زماھانبا، گەلەك گىگىداينە ب لايەنى رىزما مەرىفې، بەلى زماھانبا مەرىفې جەختىن ل سەر رۇلى واتاين دكەت و ب بىرەتق سەرەكى فەكۆلىنن خۇ ددانىت. ل دويف روانگەھەك مەرىفې، دقېت بەرى مودىلەك مەرىفې گونجاي بۇ رىزماينى بېتتە دانان، دقېت مودىلەك واتاين (واتاسازىيا مەرىفې) بېتتە كىشان. ل قىرى رىزما مەرىفې، واتاسازىيا مەرىفې گىمانە دكەت و بىككە د گىداينە، ئەفەزى ژبەرەندىيە، كۇ رىزما مەرىفې چارچوھى زماھانبا مەرىفېدا ۋەكى سىستەمەكى واتادار د نەشىن ژ ئىك جوداىكەن. واتاسازىيا مەرىفې فەكۆلىنن ل پەيوەندىيا د نەفەر ئەزمون و سىستەمەكى چەمكى و بىككەتەيا واتاسازىن (چەمكەسازىن) دكەن و واتاسازىن مەرىفې زماھانبا بۇ خۇ ۋەكۇ بەرچاھەكەكى دانايە، داكۇ بىشەن ب ئەۋى رىكى فەكۆلىنن ل دىاردەين مەرىفې بكن (Evans; Green, 48:1988).

واتاسازىيا مەرىفې واتاين زماھانبا ۋەكۇ بىككەتەيا چەمكى دىنەت. سەرۋىشتى ھۇشى و رىكخستىنا ھۇشى ب ھەمى دەۋەلمەندى و ھەمەجۇريا خۇفە ۋەكۇ رىيازەك ۋەدەكەن، كۇ ۋ واتاين زماھانبا چوداىت. (ليونارد تالى) ئىك ژ بىشەنگىن رەسەنن واتاسازىيا مەرىفې ل سالن (1970) واتاسازىيا مەرىفې ب ئەفې شىۋەيە ۋەسەدكەت: فەكۆلىن ل سەر واتاسازىيا مەرىفې فەكۆلىن ل سەر نەفەرۋەكە چەمكى و رىكخستىنا ئەۋان چەمكەن د زماھانبا (Evans; Green, 156:1988).

زانا (مىشيل برىل) ل سالن (1980) ياندا، كۇ ئارمانجا نەفەرى ئاشكەراكارنا ياساين مەرىفې بو، بىن كۇ كۆتۈرۈلا بكارھىنانا زماھانبا دكەن. نەفەرى ئامازە ب ئەۋى چەندى دابو، كۇ ب دەستەھىنانا واتاين نوبى، د دەۋرۋەرى گوتىندا پەيدادىن ۋە ھەبونا واتاين كەفنا پەيى رەتەكەن، چونكى پەيى ب شىۋەيەكى مېۋى واتاين خۇ دەينل و دىارزىن و دىت مل ب ملئ واتاين نوبى واتاين كەفترى بكارھىن و تەنبا دەۋرۋەرى گوتىن دىت ئەۋان ژ ئىكجوداىكەت. لاكۇف و جونسون دىن: رەنگە پەيى ژ بوارەكى بېتتە ۋەرگىن و بۇ ئەنجامدان ئەركەكى ل بوارەكى دىتدا بكارھىت، بۇ نەۋە: پەيى(چاھ) دىت ۋەكى چاھى مەرىفې، چاھى رۇزى، چاھەك ل مە دا، چاھەش... بكارھىت ئەفە مە دگەھىنە ھندى، كۇ دىشەن بىزىن، كۇ شۇفەكرنا واتاين پىشتەستىن ل سەر پىدقېن ئاخىتەكەرى بىن چاھى و مەرىفېدكەن(الحاج، 209:2020).

واتاسازىيا مەرىفې تىۋرەك ئىككەرتى نىنە، بەلى نوبەرايەتيا رىيازەكى دكەن، كۇ فەكۆلىن ل ھۇشى و پەيوەندىيا ئەۋى ب ئەزمونا لەشىۋىن و كەلتورى مەرىفې(جىمانا دەۋرۋەرى) دكەت و بكارھىنانا زماھانبا ۋەكۇ ئامرازەكى سەرەكى بۇ ئاشكەراكارنا رىكخستىن و بىككەتەيا چەمكى دىنەت. **بەماين واتاسازىيا مەرىفې بىتتە ژ:**

1. بىككەتەيا چەمكى لەشىۋەنە.
2. بىككەتەيا واتاين ھەر بىككەتەيا چەمكىيە.
3. واتاين زماھانبا ئىسكولپىدەيە.
4. بىناتى واتاين و ئىنكارنا چەمكىيە
5. واتا د گۆھۋرىن و نوبىۋىتەيە(دەنەمكىيە).
6. واتاين زماھانبا ژ روانگەھىن جوداھە دىتتە ۋەرگىن.
7. رافەكرنا واتاين بۇ يەكەين زماھانبا ژ سىۋى سىمانىكى دەردكەفەت (Evans,

1- تىۋرىن واتاسازىيا مەرىفې:

زانستى زماھانبا مەرىفې ل سەر كۆمەلەك تىۋران ھاتىيە بىناتان، ب كورتى دى ئامازە ب ھەر ئىك ژ ئەۋان تىۋران دەين، ئەۋزى:

1. تىۋرا مېتافورىيا چەمكى (نظريۋە استعارۋە المفاهيمية Conceptual Metaphor theory):

زماھان(لاكۇف و جونسون) ژ گىگەرتىن زماھانبا مەرىفې، تىۋرا مېتافورا چەمكى بۇ ئىكەم جار ژ لايە ئەۋاشە د پەرتوكا (ئەۋ مېتافورىن ل گەل دىن) ل سالا 1980 ھاتىيە دانان، ئەۋان كار ل سەر گىگىيا مېتافورى ل سەر و ئىنكارنا د ھىرا مەرىفېدا كرىنە و گوتىنە: ژ بەرى كۇ مېتافور بىتتە دىاردەيەكە زماھانبا، د بىرەتدا دىاردەيەكە ھوشىيە. ئەۋان شىا مېتافورى ژ بىككەھەكى پەراۋىزى و لاۋەكى بۇ بىككەھەكى سەنتەرى د تىۋرا واتاسازىيا مەرىفېدا بگۆھۋر. مېتافور د فەكۆلىنن بەرىدا ب تى دىاردەيەكە زماھانبا بو، بەلى د فەكۆلىنن زماھانبا مەرىفېدا دىاردەيەكە و ئىنكارنىيە و زماھانبا ب تى ئىكە يان لايەنەكە ژ رۇخسارى ئەۋى. تىۋرا و ئىنكارنا مېتافورى ل دەف لاكۇف و جونسونى بۇ رەتەكرنا ئەۋان و ئىنكارن و تىكەھىشتىن ئەدروسە، كۇ مېتافور ب بەلى ئەدەبىيە گىداين، ھەرۋەسا رەتەكرنا ئەۋى ھىرا كلاسسىكە ل دور مېتافورى، كۇ ھۇش و لەشى مەرىفې ژ ھەمى توخىن دىت بىن دەرەكى و جىمانا دەۋرۋەرى جودا كرىن.

تىكەھى مېتافورى ل دەف (جورج لاكۇف) و (مارك جونسون) واتا و شىۋە و روانگەھىن نوبى ۋەرگىن. مېتافور ب تى ۋەكۇ دىاردەيەكە زماھانبا نەما، كۇ ل دەف ھوزاھانان بۇ جوانكارن د بەرھەمىن ئەدەبىيا بكارھىت، بەلكو ۋەسا بەرىخودانە مېتافورى، كۇ دىاردەيەكە ھىزىيە و ب و ئىنكارنا مەفە گىداينە و د ژيانا رۇژانەدا بكارھىن. بەشەكى گىگەرتىن ژ ئەزمون، رەفتار و ھەلچونىن مە د سەرۋىشتى خۇدا مېتافورىيە ۋە ئەگەر ھوسا بىت، دى رىكخستىنا چەمكەسازى و ئىنكارنا مە ب شىۋەيەكى بەشەكى ب رىك مېتافورى ھىنە بىناتان و دى دەرىپىن ژ ھىزىكرنا مەرىفې و رىكخستىنا و ئىنكارن ل دەف مەرىفې كەت. دىسان دىاردەكەت، ئەم نەشىن ئەزمونان ۋەرگىن، ب تى ب رىك مېتافوران نەبىت. پراينا جارن مېتافور دەستەلەق ل سەر و ئىنكارنا مەرىفې دكەن و ئەم تىبىنى ناكەن، بەلكو دەستەلەق ل سەر مە دكەن بىكۇ بزايىن (زكراۋى، بولچە 2015:1715).

ئەم دىشەن تىۋرا مېتافورا چەمكى د ئەفان خالاندا پوختىكەن:

فەكۆلەرىن مەرىفې ۋەسا دانە دىاركرن، كۇ مېتافور ب تى گىداين ئەدەبىيات و ھوزاھانان نىنە، بەلكو ئىك ژ ئەۋان تىشەنە، كۇ ئەم ۋەكى ئاف و ھەۋاين ل گەل دىن. مېتافور خودان سەرۋىشتەكى و ئىنكارنىيە و بەشەكى مەزىن ژ سىستەمەكى و ئىنكارنا مە ل سەر بىناتى مېتافوران رادوستىت. مېتافور د ھەمى بىقېن ژيانا مەدا ھەنە و د ئەزمونا ھەر مەرىفېدا ھىنە دىت. ئەركى مېتافورى ئەۋە، كۇ دىشەن نواندەكە باشتى بۇ چەمكىن ئەبىستراتك بكن نە بىتنى بۇ مەبەستىن جوانكارى و ھونەرى بكارھىن، ھەرۋەسا ژ بەرى، كۇ مېتافور بىتتە دىاردەيەكە زماھانبا د بىرەتدا دىاردەيەكە ھوشىيە(زكراۋى، بولچە 2015:1715).

جۇرىن مېتافورى ل دەف جورج لاكۇف و مارك جونسونى:**1- مېتافورىن ئاراستەيى**

ئەۋ جورى مېتافورىيە، كۇ چەمكىن ل دويف ئاراستەيان رىككەتخىن. د ئەفې

مرؤفی ل گهل جیهانا ژ دهرفه جودا دکهت.د ئەفی جۆری میتافۆریدا، مرؤف وهکی دهرهکی یان ئامانهکیه، کو خودان ئاراستهین ژ دهرفه و ژ نافدا و ژ نافدا و ژ دهرهیا خۆ ههیه، بۆ نمونه: دلن من پره ژ خهمن، یان سهری من تزیه ژ هزران. ل فیژی (دل، سهر) وهسا هاتینه ویناکرن، کو دهرفن و هاتینه داگرتن (مهقید، 2023:89).

3- میتافۆرا کەسیکرن (مرؤفکرن)

د ئەفی جۆری میتافۆریدا، ویناکرن ل سهر بنه ماین لهشی مرؤفی دهینه کرن، ب ئەوی شیوهی کو کار و چالاکیین مرؤفی ل سهر بنه ماین تایه تیه ندین مرؤفی دهینه نواندن. واته کەسیکرن، سهر دهه ریکرنا مهیه ل گهل باهه تیه کی وهکو مرؤف یان کەسه ک یان دیتنا باهه تیه کی فیزیکیه وهکی مرؤف و ههتا چه مکیین ئەبستراکتی دشیین بهینه کەسیکرن و ئەم دشیین بونه کا مرؤفی بدهینی (مهقید، 2022:90). واته ئەف جۆری میتافۆری ب ریکا مرؤفی، واتاین ب دیارده یین جیهانی دبه خشی و خزمهت ب کەسیکرن تشتین فیزیکی دکهت، کو ههر وهکی کەسایه تیه کی ین. بۆ نمونه: ژ یانی ئەز خاپاندم، یان دەم دوژمنه. د ئەفان نمونه یاندا (ژیان، دەم) وهسا هاتینه ویناکرن، کو مرؤف و دشیین مه بخایین و بنه دوژمن بۆ مرؤفی (کرتوس، 2011:44).

2. تیۆرا مه عریفیا لهشیونی (نظریة العرفنة المجسدة Embodied cognition theory):

زمانانییا مه عریفی زانسته که تیکه لیه کی د نایهرا ههر دو لایه نین هوشی و لهشیین مرؤفیدا دکهت و زانسته که ل گهل هه می ئەوان زانستان دهینه گریدان، یین کو گرکیین ب هوش و لهشی و بهرهمی هزرین مرؤفی ددهن (حسین و حمدان، 2022:403). ههرا لهشیونی هه فدهم ل گهل ههرا میتافۆریا چه مکی سهر هله مایه. هه ندیکه میتافۆریا چه مکیه نوینه رایه تیا بواره کی ل سهر بواره کی دیتر دکهت، به لی تیۆرا لهشیونی نوینه رایه تیا چه مکیین ئەبستراکت ل سهر بنه ماین جهسته بی ژ لای خوشی، خه م، توره ی، ترس و دلته نگیه ه ... دکهت. لهشیون بواره کی بهر هه تره ژ میتافۆریا چه مکی، چونکی بیافه کی بهر هه تره د فه کولینا هوشیدا بهر جهسته دکهت، ئارمانجا ئەوی نواندا هه ستان و ویناکرین نه میتافۆریه و نواندا گه له ک تیکه هین دیتری دکهت، بۆ نمونه: ئەو ژ خه مادا مر، دهرونی ئەوی بی تیکچو بی، ژ توره یاندا په ق ... (خه م و دهرون و توره ی) چه مکیین ئەبستراکت، وهسا هاتینه چه مکیان یکرین، کو دشیین باشترب ئەفی شیوه ی نواندا هه ستین خۆ بکه ین و وهسا دهر برین، کو ئەف چه مکیین ئەبستراکت وهکی چه مکیین بهر هه ست دشیین به یقن، یان تیکچن و نه مین.

ئەف تیۆره ب ئەوی واتاین دهیت، کو ئەم هه می مرؤف د بنیادا د شیوه ی خۆ بی لهشی و رهوشا مرؤفی و د هه مان ئەزمواندا دژین، ئەف چه نده کار تیکرین د بکاره یان و تیکه هشتنا زمانیا مرؤفیدا دکهن، ژ بهر هه ندی کار تیکرین ل سهر ئەوی چه ندی دکهن، کو ئاستی مه عریفی مه نیزیکی ئیک بیت و ئەم باشت هزرین ئیکودو بخوین. بۆ چه نده دیتر دیار دکهت، کو زمان ل سهر بنیاتی مه عریفی هه ستین مرؤفی دهینه بنیاتان، وهکی گو هلیبون، دیتن، بهنکرن، تامکرن و ده ستلیدانی (بن دومه، 2022:354). کوهاته لهشیون ب ئەوی واتاین دهیت، کو هه می مرؤف د حاله تین ترس، خه م، خوشی و نه خوشییدا دهورن و ئەف هه می فاکته ره کار تیکرین ل هوش و زمانی ئەوان دکهن، ههروهسا مرؤفین د ئیک جفا کیدازی دژین، ژ نه گه ری ئەزموین جودا مودیلین جودا جودا، د ئەنجامه مه عریفیه که جودا ژ کسانین جفا که کی دیتر وهردگرت. هه می مرؤف ل ده می برینا کاره یی یان ژ ده ستدانا چافان مفای ژ هه ستی ده ستکرین وهردگرن، مرؤفین کهر و لال بۆ په یوه ندیکرن و گه هاندنا واتاین

جۆری میتافۆریدا بکاره یاننا په یشا وهرگرتی و واتایا راسته وهخویا وئی ب ئاراسته کیه یا گریدایه، ئەوژی ئاراستین گهردویننه و ئەفهژی ژ ئەنجامی ئەزمونا لهشیونا مه بۆ ئەوان په یدادیت و ژ کله توره کی بۆ ئیک دیتر دهینه گو هورین، بۆ نمونه: بلند، ژ دهره، پش، پاش، سهری، بنی، کویر، سهرفه، نیخی ... نهۆ ئەگه هه ندک نمونه یان وهکو رسته وه ریکرن:

- مورالا مه بلند بو.

- ئەز گه هه شته کو پیتکی.

په یقین (بلند، کو پیتک) میتافۆری ئاراسته یه، کو واتایا گه شینی و کیه فوخشی ددهن.

2- میتافۆری پیکهاته ی

ل دویف بۆ جونا لاکوف و جونسونی، پیکهاتا فورماتا چه مکه کی ل سهر پیکهاتا فورماتا پیکهاته یه کا دیتر (چه مکه کی دیتر) هاتیه بنیاتان. بۆ نمونه: ب ریکا فورماتا شه ری میتافۆریا هه فرکی دهینه بنیاتان. تشته کی هه فیشک د نایهرا ئەواندا هه یه، کا چهوا شه ر د نایهرا دو لایه ناندا رویددهت، ب هه مان شیوه هه فرکیژی د نایهرا دو کوهساندا ب کیه ی په یدادیت ل سهر باهه تیه کی و هه فرکی دژوار دیت و هه ر ئیک پالیشتی ل بوجونا خۆ دکهت تا لایه نه ک د ئەوی هه فرکییدا سهر بکه قیت. گه له ک ژ ئەفان میتافۆران د ژ یانا روزانه دا دهینه دیتن. بۆ نمونه:

- ئەو د هه فرکییدا سهر بکه قت.

- روژه کیژی د گه نگه شا خۆدا سهر نه که قتیبه.

د ئەفان نمونه یاندا ئەم چه مکی (گه نگه شه، هه فرکی) ل دویف بیافی چه مکی شه ری درک ده کی.

3- میتافۆری هه یونی

ئەو میتافۆری سروسشتینه، کو ژ ئەنجامی کار لیککرن و سهر ده ری و ئەزمونا مه ل گهل تشتین فیزیکی و بهر هه ست وهکی ته نان دهینه دهر برین، ئەف جۆری میتافۆری ل سهر بنه ماین پیکه گریدانا ئەوان تشتین، کو ئەبستراکت و راسته وهخۆ هه ست بی ناگه ین، وهکی هه ستین خه م، خوشی و توره ی ب تشتین بهر جهسته و مادی نیشانددهت، داکو بشیین ئەفان باهه تان درککه ین و دهر برینی ژ ی بکه ین (زکراوی، بوپله 2015:1716-1718). بۆ نمونه:

- ژ یان ل مه تیکدا.

- ئەو ژ قه هراندا هه لیا.

- ئارامی دئ که قیته ناف هه می مالان.

کوهاته (ژیان، قه هر و ئارامی) چه مکیین ئەبستراکت و هوسا هاتینه نیشاندان، کو هه ندک تشتین بهر هه ستن.

میتافۆری هه یونی دابه شی سئ جوران دین، ئەوژی:

1- میتافۆری بون (تشت) و ماده:

ئەف جۆری میتافۆری چه مکیین ئەبستراکت وهسا وینه دکهت، کو بهر امه بر ین د جیهانا که تواریدا و هه ست ب هه بونا ئەوان وهکو کهره سه ته یه ک یان ماده یه ک دهینه کرن. ئانکو چه مکیین ئەبستراکت و نه رون بۆ چه مکه کی رون وینه دکهت، بۆ نمونه: خیانه تی کورد گه هاندنه ئەفی روژی. د ئەفی نمونه ییدا (خیانه ت) وهکی کهره سه ته کی هاتیه ویناکرن، کو هه بونه کا فیزیکی هه یه و شیا به کاره کی بکه ت (مهقید، 2023:89).

2- میتافۆری اده فری (کاسک، ئامان):

مرؤف خودان له شه کی دیار کریه و بونه وه ره کی فیزیکیه و ئەف چه نده سنور

ههیه، کۆ ئەو بوشاهی کۆمهکا مەعرفیەیان ب خۆفە دگریت. پیناسەیا مەعرفی بۆ ئەفنی بوشاهی ئەفقیە، کۆ رستەیه کە و کۆمه لاکا زانیاریین ریکخستییە، کۆ پەوهندی ب بیروباوهر و تشت و دەوروبەر و ئەزمونا کەسیفە ههیه و ژ چەندین تۆخان پینکدهیت و مەرج نینە ئەو تۆخ بۆ ژیدەرەکی فەبگەرن یان ئاماژەیک بۆ ژ دەرفە هەبیت. دیبت ئەو تۆخنی د بوشاهییا هۆشی و د جیہانا راستەقینەدا هەمی وەکەفیهکا تەمام یان وەکەفیهکا بەشەکی د نافەرا ئەواندا هەبیت، بۆ نمونە: وینەین گیانەوەرەکی وەکی (گۆهدریژ) د بوشاهییا هۆشیدا وەکەفیهکا تەمام ل گەل تشتەکی د جیہانا راستەقینەدا هەیه ئەوژنی ئەو گیانەوەرەیه، د هەمان دەمدا وەکەفیهکا نەتەمام یان بەشەکی د نافەرا ئەو وینەین د بوشاهییا هۆشی و جیہانا ژ دەرفەدا هەیه، ئەوژنی هەبونا تاییەتەندیکە یان پتر ژ تاییەتەندیکەییە د نافەرا ئەوان دو تۆخاندا، بۆ نمونە (گۆهدریژ) د بوشاهییا هۆشیدا و د جیہانا راستەقینەدا بۆ مروفەکی رەفئارەکا نەدرۆست دکەت بکاردهیت، ئەفە دیبته وەکەفیا بەشەکی، چونکی د سیایەکیدا ئەو دو تۆخ ل گەل ئیک وەکەف دین، واتە واتایا هۆشی و مەعرفی بۆ ئەفنی نمونەین ئەفقیە، کۆ هەر دو تۆخ د سیاینی بێنیشکییدا وەکەف (هەریدە، تبوب 2017:56-57).

5. تیۆرا تیکەلکرنا چەمکان (نظریة دمج المفاهیم The conceptual Blending theory):

ئەف تیۆرە بەحس ل شیانا هۆشییا گشتی بۆ تیکەلکرنی و شیانا مروفی بۆ داھینانا تیکەلکرنا نۆی و کۆمکرنا شیبوزاین نۆی و داھینامیکین هۆشی دکەت. تیۆرەکا گشتییە بۆ کۆمکرنا و پینکەکرنا چەمکان ب شیبوہەکی راستەوخو و ل سەر گەلەک بیافان دەھیتە پراکتیککرنا، وەکی (زەمان، هونەر، زانست، ئاین و کەلتور) د پروسسیسا تیکەلکرنا چەمکاندا کەرستەکی چەمکی ژ دو چەمکان یان پتر ژ بوشاهییا هۆشی دەھیتە وەرگرتن و تیکەلەکی نۆی یان بوشاهییا هۆشی ژنی پینکدهیت و ئەوان چەمکان دکەتە ئیک و ب ئەوی ریکنی ئالوزیا چەمکان و زانیاریین ئەوان یین نافخۆنی کیمدکەت. نافەرۆکا پینکەتەیا نۆی یا چەمکی د رۆبەری نافخۆدا یی بەردەست نینە و د پروسسیسا تیکەلکرنیدا بەردەست دیبت. د بنەرەدا پینکەتەیین تیکەلکرنی یین نۆی خودان سیایین فەکری – گرتینە، ئەف چەندە ل سەر تاکەکەسی دەمینیت، هەروەسا شیان و بکارهینانا ئەوی بۆ تیکەلکرنی و کا دئی د چ خالدا داھینانی کەت یان دئی پراوەسیت (Schmid =219).

(گیلز فوکوینەر) تیۆرا خۆ ل سەر بوشاهییا هۆشی دامەزراندییە، ل دویف ئەفنی تیۆری، زمانی سرۆشتی پروسەبەکە بۆ بیاتنانا دیەن و سبناویین چەمکی، کا چەوا ئەم هزرەدکەین و دناخفین و چەوا دانوستاندنی پنی دکەن. کەواتە اتا ژ تۆخ، رۆل، بەا و پەویەندی ل گەل دژین دەردکەفیت یانژی پینکەتە چەمکین بنەرەتی، کۆ بۆ بوشاهییا هۆشی دزفیرت (Okley, Pascual, 2017:26).

تیکەلکرنا چەمکان وەکو مودنلەک بۆ چەندین چالاکین جوراوجور یین مەعرفی هاتییە پینشینارکن. د تیکەلکرنا چەمکیدا رەگەز یان تۆخین جودا ژ بوشاهییا هۆشی د مودابەکیدال ل گەل ئیک دەھیتە دانان و پروزەین هەلزارنی بۆ تیکەلکرنا بوشاهیەکی و د ئەجمامدا واتایەکا نۆی بەرھەمدەھیت. تیکەلکرنا چەمکان وەکو بنەمایەکی گشتی ژ بنەمایین بیاتنانا واتای ل کۆمەلەکا دیاردەیین دەرونی یین ئالوزدا گریمانە کرینە، هەروەکی (گیلز فوکوینەر و مارک تونەری) ل سالا (2002) و د پەرتوکا (ریکا هزرکرنا مە) دا ب شیبوہەکی گشتگیر بەحسکرینە. ئەف دیاردە پینکەتەیا کە زمانی یا سادە بخۆفە دگریت، بۆ نمونە: سەمیان بانی سیروانییە. هەروەسا د پروسەیین پتر ئالوزژیدا هەیه، وەکی: د

مفای ژ لەشبوونا خۆ وەردگرن. زارۆک ب ریکا تیبینیکرنی و ب ریکا هەستین خۆ ئیکەم جار زمانی وەردگریت، هەروەسا ئەم ب ریکا هەستین خۆ ئەزمونی ژ تائین جودا، بھینن جودا، دەنگین هەمەجۆر و رەنگ و شیوہیین جودا دیبین و ئەزموەکی ل دور وەردگرن (خوش، 2021:590).

لەشبوون ل دەف لاکوفی دیبته دو جۆر، ئەوژنی چەمکی و کارایینە، لەشبوونا چەمکی، ئەو چەمکن، کۆ تاییەتەندییا خۆ ژ دەرتەنجامی سرۆشتی لەشی مروفی وەکو بونەوەرەکی زیندی وەردگریت، هەروەسا ژ دەرتەنجامی ئەزمونا ژ یانی ل گەل ژینگەھا فیزیکی و کۆمەلەتییە مروفی دروستدیبت بۆ نمونە: گەھشتە سەری دفنا من، ئەز سەرداچوم، دلنی من تزی بو. لەشبوونا کارایی د بنەرەتدا چ چەمکەکی ئەبستراکت نۆینەرایەتییە ئەوی ناکەت، بەلکو وەکو ئامبەرەکی و یی ئاکەھی و هەولاندانا مروفی دروستدیبت، بۆ نمونە: ئەم ل دەمی برینا کارەمی مفای ژ هەستی دەستلیندانی وەردگرن (حسین و حمدان، 2022:403).

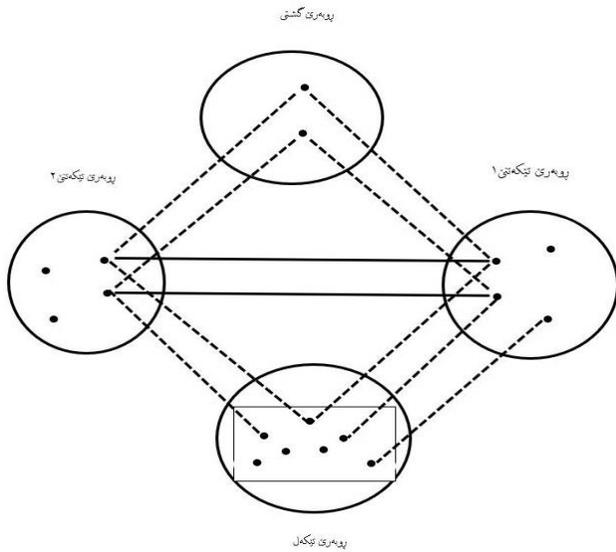
ژ نمونەیین لەشبوونی، کۆ د ژیا نا مە یا رۆژانەدا زۆرن، بۆ نمونە: بۆ نیشاناندانا ریکەکی، بۆ کەسەکی، کۆ ریکنی زانیت، کۆ کەسەک ب ئاراستەکرنا کەسەکی دیتەر رادیبت، ئەو کەس د بوشاهیەکیدا خۆ دزفیریت، یان ئاراستەیا لەشی خۆ دگۆھۆریت، داکو ئەو جھمی ئەو ئاراستەیی بۆ دکەت بۆ یی بەرامبەر یی رۆن و ئاشکەرا بیت و ل ژیر روناھییا ئەفنی چەندییا جیہان دەھیتە داہەشکرنا، بۆ پینش و پاش، راست و چەپ و ئاراستەکرنا نشتان وەکو بەرامبەر ترومیینی، ل پینشت پارکی، ل لاین راستی یی مزگەفتی... ل پینشت زانکۆنی (هەریدە، تبوب 2017:49). کەواتە ژ ئەنجامی سەرەدەری و ئەزمونا مە ل گەل جیہانا دەرفە، ئەم وەسا سەرەدەری ل گەل نشتان دکەین، کۆ وەکی لەشەکیە و دشیت پینشی و پاشی و راست و چەپ هەبیت، داکو بشیین ل دور ئەوان نشتان بناخفین، بۆ نمونە: پینشیا خانی، پاشیا باخچەیی، ل راستا مالا مە...

3. تیۆرا ویناکرنی (نظریة خطاطة Schema theory):

ویناکرن پینکەتەیا مەعرفییا بەرھەست و ئەبستراکتە، کۆ ب هاریکاریا ئەوی تاکەکەس دەرتەنجامەکی گونجایی ژ ناخفین، یان رویدان، یان رەفئاران دەردنیخیت و هاریکارە بۆ پکرنا ئەوی بوشاهییا بەتال ئەوا دەربارەیی ئەوی بابەتی یان رویدانی ل دەف تاکەکەسی پەیدادیبت. ئەف تیۆرە هاریکاری و ئاسانکاری دکەت، ب مەرەما ب دەستخستنا تشتەکی ل سەر بنەمای زانیاریین کەسی یین سادە یین هەیی، بۆ نمونە: ئەگەر کەسەکی گوت: دوھی سالار چوبو ناھەنگا هاوسەرگریی و دەمی سپندی ژ خەو پابوی سەری لئ بویە ئیش. ب ئەگەرەکی زۆر ئەم دئی وەسا دانین، کۆ سەرئیشانا سالاری ژبەر ناھەنگا دوھی ب شەف بویە، ژبەر دەنگی ستران و موسیقا و ... بەلی د راستییدا دیبت وەسا نەبیت، ئانکو مەرج نینە، سەر ئیشانا وی ژبەر ئەوی ئەگەری بیت، بەلی ئەف گریدانا د نافەرا درەنگ فشتن و سەرئیشانییدا بۆ ویناکرنی دزفیرتەفە، کۆ ئەو پلانا ریکخستیی زانیاریان د هۆشی مەدا بو، کۆ ب ریکەکی هاتنە ئاراستەکرنا، تاکو گەھشتینە ئەفی دەرتەنجامی (هەریدە، تبوب 2017:52-53)، یان ئەو ویناکرنا د نافەرا گەرمییا لەشی (تا) و نەخۆشییدا، کۆ مەرج نینە ئەگەر تاپەک هاتە کەسەکی نیشانا نەخۆشیەکیە.

4. تیۆرا رۆبەر (بوشاهی) یا هۆشی (النظریة الافضیة الذهنیة Mental Spases theory MST)

ئەف تیۆرە ل سەر ئەوی گوتنی هاتییە بیاتنان، دەمی دپژیت: بوشاهیەکا هۆشی

هینکاریا زماره 1
میکانیزما تیکه لکرنا چه مکان (Polak, 2017: 32)

میکانیزما تیکه لکرنی، ههروهکی (فوکونیه و تورنهری) ئامازه پیکری، تیکه لکرنا چه مکی پروسه به که ل بنیات و چه وانیا چیکرنا واتای ل سهر بنه مانی ریکخستنا چار روبهران به ره مه دهیت. 1- ههر دو روبهرین تیکه تی، ئهوان ههر دو باز نه یین راستا تیک د نا ف دایا گرامیدا نوینه رایه تیا بوشاهیا هوشی دکهن و زانیاریین مه عریفی یین تابهت هه نه و دو روبهرین تیک جودانه هیلین خالخال هیایین پیشینیا خالین د ناقهرا توخنان. هیلین دروستری ئامازه بۆ نه خشه سازیا د ناقهرا ههر دو توخنین د ههر دو بوشاهین تیکه تیندا. چارگوشا ناف باز نه ییدا نوینه رایه تیا پیکهاته په کا نوی به ره محاتی دکته. 2- روبهری گشتی، روبهره کئی هوشیه و خالین وه که فین د ناقهرا ههر دو تیکه تناندا نیشاندهت. 3- روبهری تیکه ل، واتایا نوی یا به ره محاتی ت ههر دو روبهرین تیکه تی، کو ژ واتایا ئهوان یا بنه رقی یا جودایه و واتایه کا نوی (Polak, 2017: 32).

توهه ری دوینی لایه نی پراکتیکی

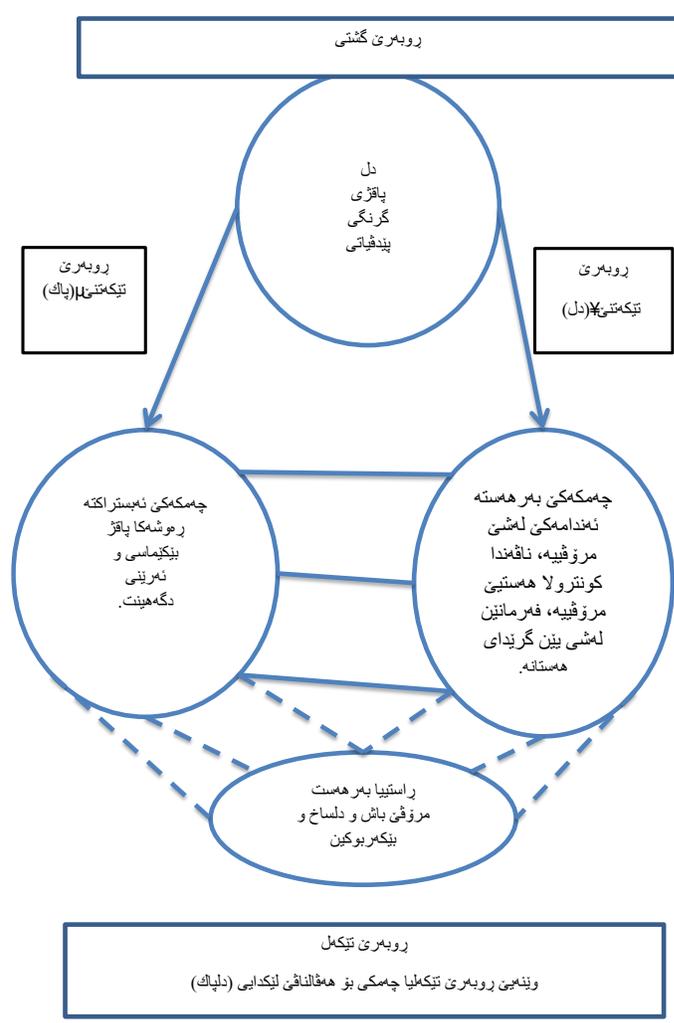
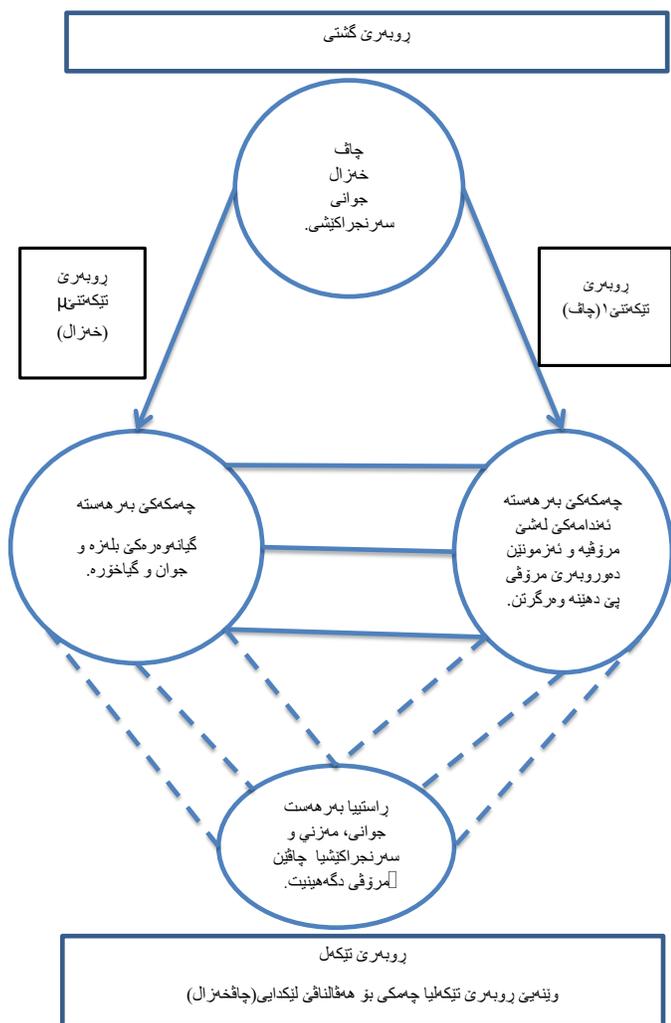
هه فالناقئی لیکدای تیک ژ ئهوان که ره سته یانه، کو ب ریکا تیکه لکرنا چه مکان دروستدیت. نوکه دئ چه ندین نمونه یان ژ هه فالناقین لیکدای د زمانی کوردیدا (گوفهرا به هدینی) وه رگین، ژ ئهوانژی:

- هه فالناقین (خوینشرین، خوینگهرم، خوینسار، راستوراست، خاروچیچ
- سه رشور، سه رنشیف، سه ریلند، سه ره قراز، سه ره مزن
- دلتهر، دلنه رم، دلره ق، دلخوین، دلشاد، دلزار، دلگهش، دلخوش،
- دلشکهستی، دلپیس، دلپاک، دلتهنگ، دلسوز
- خاکهروش، توندوتیز، دارگران
- بیهنفره، بیهنتهنگ، چافگر، چافرهش، چاشین
- رویگهش، روینخوش، دهنگخوش، سه رخوش، سه رروت، دهسپاک،
- پریپز (که ره می، 181:1396).
- به ژنراف، به ژنلند، به ژنچار، به ژنکورت (دزه بی، 78:2015).
- به خترهش، به ختسپی، ره شپوش، سه رپهش، رویرهش، روپسپی، دلرهش،

میتافور، داهینانین زانستی، ئه ده ب و دابونه ریتاندا بکاردهین (Kiang, 2015: 13). پروسه ی تیکه لکرنا چه مکان برینیه ژ بنیاتنا په یوه ندین د ناقهرا چه ندین بوشاهین جودایین هوشی د توره کا تیکه گرتیا چه مکیدا. ئه و بوشاهیا هوشی ژ دو یان پتر ژ دو بوشاهین چونا ژور (input spaces) و بوشاهیه کا گشتی و بوشاهیه کا تیکه ل ب خوقه دگریت. د بوشاهیا گشتیدا ههر نه خشه ک بۆ ههر توخمه کی ل بوشاهین هاتنه ژوردا دهیته کیشان، ب ئه فی شیوه ی نه خشه یی هه لبارتی د ناقهرا توخین د بوشاهیا چونا ژوردا رویددن و ب درپزاهیا پروسه ی هه لبارتا توخان هاتنه ژورا ئهوان بۆ بوشاهیا تیکه لکرئی ژ ئه نجامی په یوه ندیا د ناقهرا ئه فان توخاندا د بوشاهین جودادا ئه ف پروسه واتایه کا نوی (emergent meaning) دروستدکته (Kiang, 2015: 13).

تیکه لکرنا چه مکی ب شیوه یه کئی زانستی ژ لاین تورین تیکه گرتیه دهیته خواندن و وه سفکرنا تورا تیکه گرتنا چه مکان د بنه ره تین شیوه یی خودا، توره کا تیکه خستنا چه مکه ب ژ چار بوشاهین هوشی یین پیکه گرتیادی پیکه دهیت، دو ژ ئهوان بوشاهیان بوشاهین تیکه لکرئی (input) و بوشاهیه کا گشتی، کو ژ په یکه ره کئی هه فبهش د ناقهرا ههر دو تیکرنا و بوشاهیه کا تیکه ل پیکه دهیت و ئه ف بوشاهیه ب ریکا پرۆه یی هه لبارتی و ته مامکرنا شیواز و روکرینن دینامیکی تیکه له کئی واتاین نوی ژئ ده رکه فیت (Faucoie 2003, Turner : 60).

ل ده می پیکه نانا پیکه اته په کا به ره محاتی د تورا تیکه لکرنا چه مکه سنی پروسه رویددن، ئه وژی: یا تیکه ی: پیکه نانا (Composition)، ئه و پیکه اته په ل سهر بنه مانی توخین هه لبارتی د بوشاهین تیکرنا (Input)، یان دو روبهر د بوشاهیا هوشیدا هاتینه بنیاتنان تیکه لکرنا. یا دوینی: ته مامکرنا (Completion): هه لکاره ونده کئی بنه ره تی زانینیه ل دور ره گه زین پیکه نانا ئه وی تیکه له می، واته ئه و پیکه اته تیکه له یی به ره محاتی ل که ل په یکه ری وی و سیناریو یین دیت یین بکارهینانی د ئه زمونا روژانه دا تمامدیت. یا سلی: به رفه هکرنا (Elaboration): ل ئه فی قوناغیدا زنده تر په ره ب ئه وی تیکه له یی دهیته دان ب ریکا وه که فکرنا هوشی ل دو یف بنه ماین لوژیکین تیکه لکرئی یین تازه هاتینه بنیاتنان دهیته ئه نجامدان، ل ئه فی قوناغی تیکه له دهیته بجههینان و به رفه دیت. ئارمانج ژ ئه فی پروسی داینکرنا تیروانینه کا جیهانیه و داینکرنا هزرین نویه، یان ئه گه ر هزرین نویی هه بن، ب باشرین تیکه هشتن بده سته هه بنین (Polak, 2017: 33).

گوفاری زانکوی کویه بۆ زانسته مروڤايقهتی وکومه لایه تيبه کان

حسین، علی عبدالمنعم؛ حمدان، محمد حسن علی (2022). استراتیجیة مقترحة في ضوء اللسانيات العرفانية لتنبية مهارات النقد التطبيقي الابدیة و الكفاءة اللغوية الابداعية لدى طلبة كلية التربية شعبة اللغة العربية. مجلة جامعة جنوب الوادي السولية للعلوم التربیة ، العدد الثامن.

دزهی، عهبدولواحد موشر (2015). وشه سازی زمانی کوردی، چاپی سییهم، ههولیزر.

پهجهب، سلیمان سیساعیل (2015). به اور دکرنا کارنی بکه نه دیار د ناههرا زمانی کوردی و فارسیدا. نامهیا دکورانی، نه به لافکری. زانکویا دهوک: کولیزا زانستین مروڤايقهتی.

حفصی، منی شقروش، عبدالسلام (2021). الاستعارة التصورية و فهم العالم روية في المفاهيم الاجرائیة و نظام الذهن، جامعة باجی مختار العنابة (الجزائر)، مخبر اللسانيات و اللغة العربية، مجلد 10 (4)، ل: 102-89.

خوشناو، نهریمان عهبدوللا (2011). ریزمانی کوردی، چاپی سییهم، ههولیزر.

عهلی، شیرزاد سهبری؛ مونیب، ئاراز (2016). ههولیزر.

که ره می، سه عید (1396). وشه ناسی زمانی کوردی (کرمانجی ناوه راست)، پهخشناکی زانستگای کوردستان.

کرتوس، جمیلة (2011). الاستعارة في ظل نظرية التفاعلية ((لماذا تركت الحصان وحيدا)) لمحمد درويش اتمودجا. مذكرة الماجستير. جامعة مولود معمری تیزی وزو. كلية الاداب و العلوم الانسانية. قسم اللغة و الاداب العربي.

مارف، نه ورهحانی حاجی (2014). وشه رۆنان له زمانی کوردیدا، ههولیزر.

مهقید، پوخسار نهی (2023). میتافوری چه مکی رهنگ له زمانی کوردیدا. گوفاری نه کادیبای کوردی. ژماره (55).

نوال، زکری، غاده، محمدي (2020). الاستعارة في ديوان ((همس الكلمات)) لبشرى زروال من منظور اللسانيات العرفانية. مذكرة الماجستير. جامعة محمد خيضر بسكرة. كلية الاداب و اللغات. قسم الاداب و اللغة العربية.

هريده، غنية و تبوب، نبيلة (2017). اللسانيات العرفاني و تعليمية اللغة العربية، جامعة محمد الصديق بن يحيى جيجل، كلية اداب و اللغات.

Evans, Vyvyan; Green, Melanie. (2006) Cognitive Linguistics An Introduction, Edinburgh University Press.

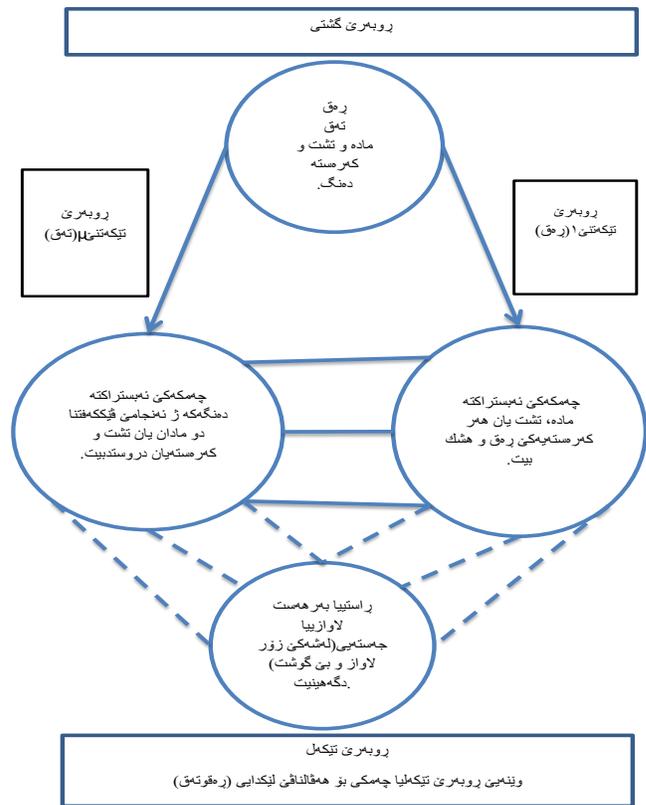
Faucoier, Gilles and Turner, Mark (2003). Conceptual Blending-Form and Meaning, Recherches en communication, n(19)

Kiang, Michael (2005) Conceptual blending Theory and psychiatry, cognitive sciense Department, university of California, San Diego, vol.3.1, pp.13-24.

Oakley, Todd, Pascual, Esther (2017) Conceptual blending theory, Case Western Reserve University | CWRU and Shanghai International Studies University.

Schmid, Hans. (-) Conceptual blending, re nds.levance and novel N+N-compou-Jorg(ny).

Polak, Justyna (2017) The role of emergent structure in Conceptual Blending Theory – case studies of children in advertisements, University of Warsaw.

نهنجامین فهکولین:

پشتی نهنجامدانا نه فی فهکولین، دیارو، کو تیورا تیکه لکرنا چه مکان تیک ژ تیورین واتاسازیا مه عرفیه و ل سهر بوشاهیا هوشی هاتیه دامه زانندن و بهس ل شیا نا هوشیا مروڤی دکهت ده باره ی تیکه لکرنا واتای و داهینان و بهره مهینانا واتای نوى. ل دویف نه فی تیورن، چار روه بهر پشکدارین د میکانزما تیکه لکرنا چه مکاندا دکهن. ههفالناقین لیکدایرئی وهکی پشکهکا ناخشتن، ئیک ژ نه وان چه مکانه، کو دشیت ب ریکا تیورا تیکه لکرنا چه مکان شروڤه بیت و واتای نوى و بهره مهاتق ژ لای تیورا نافبریه بهینه رونکرنی، ههروهسا ریزهیا نه وان ههفالناقین لیکدایین، کو ژ چه مکهکی به رههست و چه مکهکی نهیسترکات بینکاتین زورترین ریزهین بینکدهین و نه وهفالناقین، کو ژ دو چه مکی نهیسترکات بینکاتین ل پهیا دویف دهین و نه وهفالناقین کو ژ دو چه مکی به رههست بینکاتین ل پهیا سیی دهین.

لیسته یا ژیدهران:

بخوش، کمال (2021). السانیات عرض مفهومي للتضایا المتناحية. جامعة المدية، Aleph.Langues medias et societies . 3(8).. vol

بن دومه، کرفاوی (2022). اللسانيات المعرفية (دراسة في النشاء و المرجعيات) . مجلة دراسات و الابحاث- المجلة العربية في العلوم الانسانية و الاجتماعية. مجلد (14) عدد 2. 2022 السنة الرابعة عشر.

الحاج، ذهبية حمو (2020). مكانة اللسانيات المعرفية في الدرس اللساني المعاصر، مجلة جامعة بابل للعلوم الانسانية، مجلد 28(8).